

Samenvatting van CPB Document 168: *The Internal Market and the Dutch Economy Implications for trade and economic growth*

Al meer dan vijftig jaar spannen de landen van de Europese Unie (EU) zich in om het vrije verkeer van goederen, diensten en kapitaal te stimuleren. Een groot deel van dit beleid heeft tot doel de kosten van grensoverschrijdende transacties te reduceren en daarmee de Interne Markt (IM) te bevorderen. Dit document laat zien dat 8 procent van de goederenexport en -import van de lidstaten kan worden toegeschreven aan de IM. Deze schatting houdt rekening met de effecten van de IM op handelsrelaties met EU en niet-EU-landen. Voor Nederland kan een groter gedeelte van de goederenhandel aan IM worden toegeschreven: 18 procent van de export en 12 procent van de import.

Behalve dat de IM de goederenhandel beïnvloedt, zijn er ook effecten op de handel in diensten en Directe Buitenlandse Investerings (DBI). Ongeveer 5 procent van de handel in diensten in de EU kan aan IM worden toegeschreven. De IM heeft voor 11 procent aan de uitgaande en 17 procent aan de binnenkomende DBI voorraad van de EU15 bijgedragen. Voor Nederland zijn de effecten van IM op dienstenhandel en DBI vergelijkbaar met die van de EU.

De handelstoename is samengegaan met een meer productie. Met betrekking tot goederenhandel heeft IM-beleid ongeveer voor 3% bijgedragen aan het BBP in de EU en voor 6% in Nederland. In een conservatiever scenario waarin handelsopenheid minder effect heeft op het inkomen worden de BBP effecten op respectievelijk 2% en 4% geschat in 2005. Volgens onze schattingen is minder dan de helft van de potentiële inkomenstoename gerealiseerd vanwege de lange transitieperiode tussen extra markttoegang door openheid en productiviteitsveranderingen. Op de lange termijn kan het huidige niveau van IM integratie voor goederen voor bijna 9% aan het BBP in de EU bijdragen en voor ongeveer 15% aan het BBP in Nederland. De integratie van de dienstenmarkten voegt hier nog 1% BBP in de EU aan toe en 3% in Nederland.

De geschiedenis van de Interne Markt

De ontwikkeling van de IM is nauw gerelateerd aan de ontwikkeling van de EU. Deze is uitgebreid doordat er meer landen toegetreden zijn en is verdiept vanwege een meer intensieve samenwerking. In 1958 vormden België, Duitsland, Frankrijk, Italië, Luxemburg en Nederland de Europese Economische Gemeenschap (EEG). Het oprichtingsverdrag bood vrij verkeer van goederen, diensten, kapitaal en arbeid in het vooruitzicht. In 1968 werd de douane unie tussen deze 6 leden gerealiseerd waarin wederzijdse importtarieven waren afgeschaft. Andere handelsbarrières zoals kwaliteits- en veiligheidsvereisten bleven bestaan.

De Europese actie in 1986 plaveide de weg voor de harmonisatie en wederzijdse erkenning van regulering wat tot de Interne Markt voor goederen leidde. Op dat moment bestond de EU al uit 12 leden. Denemarken, Ierland en het Verenigd Koninkrijk traden toe in 1973, Griekenland in 1981 en Spanje en Portugal in 1986. Finland, Oostenrijk en Zweden werden in 1995 lid en in 2004 breidde de EU zich uit tot 25 landen door de toetredingen van de Midden en Oost-Europese landen. Drie jaar later werden Bulgarije en Roemenie lid van de EU.

De onderzoeksmethodologie

Het onderzoek bestaat uit twee delen. Als eerste schatten we een graviteitsvergelijking om het effect van IM op handel te identificeren. In het tweede deel schatten we de bijdrage van handelstoename op het inkomen.

Er kunnen zich twee problemen voordoen bij de bepaling van het IM effect op handel. In de eerste plaats is handel tussen twee landen bepaald door veel andere factoren, zoals afstand, nabijheid en verschillen in cultuur en taal. Hiermee wordt rekening gehouden door schattingstechnieken te gebruiken die deze tijdsinvariante effecten isoleert. In de tweede plaats, als handel tussen twee landen aantrekkelijker wordt, kan dit een negatief effect hebben op handel met andere landen. Dit verschijnsel staat bekend onder de naam handelsverlegging. Anderson en Van Wincoop (2003) hebben een methode voorgesteld om hiermee rekening te houden. Gebaseerd op een verfijning van hun methode vinden we dat IM-beleid de intra-EU handel in goederen en diensten heeft gestimuleerd, terwijl de handelsverlegging beperkt is gebleven. Deze methode kunnen we alleen voor de handel toepassen. Voor DBI is het niet mogelijk met het verleggen van investeringen rekening te houden, oftewel de mogelijkheid dat landen minder in andere niet-EU-landen investeren als de IM aantrekkelijker wordt.

De Interne Markt voor goederen

Het effect van de IM op de handel in goederen varieert over de tijd, maar het EU-lidmaatschap heeft sinds de zestiger jaren altijd extra handel opgeleverd. De eerste periode van de IM werd gekarakteriseerd door een snelle expansie van intra-EU handel, en kwam tot uiting in een IM-effect van 12 procent van de daadwerkelijke handel in 1970. De IM bijdrage aan goederenhandel is daarna gedaald. Een tweede piek deed zich voor tussen 1990 en 1995. In die periode kon ongeveer 18 procent van de goederenhandel aan de IM worden toegeschreven gemiddeld. Deze piek vond plaats op het moment dat het Interne Markt programma werd afgerond. Daarna daalt het aandeel van de goederen handel dat aan de IM kan worden toegeschreven tot 8% in 2005 in de EU. Voor de Nederlandse handel is het IM-effect groter mede doordat het aandeel de laatste jaren gestabiliseerd lijkt te zijn. 18% van de export en 12 procent van de import in Nederland kan aan het IM-beleid worden toegeschreven.

Alle uitbreidingen van de EU hebben een positief effect op de handel met de nieuwe lidstaten gehad. De toetreding van Denemarken, Ierland en het Verenigd Koninkrijk had het grootste effect (8 procent meer goederenhandel). De toetreding van Spanje en Portugal leidde tot 3 procent meer handel. Het effect van de uitbreiding in 2004 is beperkt volgens onze data. Dat is niet verbazingwekkend, omdat de tijdsperiode te kort is om een significant effect te identificeren. Voor de EU heeft de IM-uitbreiding een groter effect op de goederenhandel gehad dan een verdieping van de marktintegratie. Voor Nederlandse exporten zijn IM-uitbreiding en verdieping ongeveer even belangrijk.

De Interne Markt voor diensten

Diensten maken ongeveer 20 procent van de totale handel uit. Diensten werden vaak als niet verhandelbaar beschouwd en daarom trok de dienstenhandel minder de aandacht in het beleid dan de goederenhandel. Discriminerende regels gebaseerd op verschillen in nationaliteit in de EU zijn verboden, maar de handel in diensten wordt vaak gehinderd door verschillen in nationale regulering. De Dienstenrichtlijn die in 2009 uitgevoerd wordt is een recent beleidsinitiatief om de handel in diensten te stimuleren.

Voor de bilaterale handel in diensten zijn alleen gegevens vanaf 1999 beschikbaar, waardoor het onmogelijk is de effecten van de EU-uitbreidingen voor 1999 te analyseren. De enige uitbreiding die binnen deze periode plaats vindt is die in 2004. Hoewel de tijdreeks beperkt is, laat deze wel

zien dat de Interne Markt een klein en positief significant effect op de handel in diensten heeft nadat voor andere factoren gecontroleerd is. Nadat rekening gehouden is met de verlegging van handel blijkt dat 5 procent van de handel in diensten in de EU15 en Nederland aan de IM kan worden toegeschreven. Deze effecten zijn dus kleiner dan voor goederenhandel, wat verklaard kan worden door de focus op goederenhandel in het IM-beleid.

De Interne Markt en Directe Buitenlandse Investeringsen

In de jaren voor 1980 was de omvang van internationale kapitaalstromen en in het bijzonder DBI beperkt. Wettelijke beperkingen op internationale kapitaalstromen and andere barrières waren serieuze hindernissen. Er werd in de EU nauwelijks beleid geïmplementeerd om het vrije verkeer van kapitaal te bevorderen. Dit veranderde in de jaren tachtig en negentig van de vorige eeuw. Met name de totstandkoming van de Economische en Monetaire Unie had tot doel de mobiliteit van kapitaal te bevorderen. Kapitaalmobiliteit is belangrijk om te kunnen investeren in die landen waar kapitaal het meest productief is. Daarnaast bevorderen buitenlandse investeringen ook de concurrentie en kan een positief effect op de productiviteit hebben.

Gebruikmakend van panel schattingstechnieken hebben we het effect van de IM op bilaterale DBI geschat. Omdat we geen rekening konden houden met de mogelijke substitutie tussen binnenlandse en buitenlandse investeringen en tussen DBI naar EU-landen en naar niet-EU-landen moeten de uitkomsten als een maximum worden geïnterpreteerd. 17 procent van de binnenkomende DBI in de EU15 landen kan worden toegeschreven aan de IM en 11 procent van de uitgaande investeringen in 2005. Voor Nederland zijn de effecten iets groter.

Het effect op binnenkomende investeringen is groter omdat het ook investeringen van niet-EU-landen bevat, gemotiveerd door de omvang van de IM. Als gevolg van de Interne Markt kunnen producten binnen de EU gemakkelijker verhandeld worden en de grote markt is een reden voor meer investeringen. Het IM-effect op DBI is toegenomen over de tijd. Ondermeer de toetreding van Oostenrijk, Finland en Zweden heeft het IM-effect vergroot.

De effecten van de Interne Markt op inkomen

Internationale handel heeft een positief effect op productiviteit en economische groei via verscheidene kanalen. Openheid voor handel leidt tot een grotere markt. Daarnaast worden bedrijven meer aan buitenlandse concurrentie blootgesteld en de variëteit aan producten bestemd voor intermediaire leveringen en consumptie neemt toe. Over de tijd kunnen meer importen spillovers van technologische kennis genereren. Een groter marktschaal geeft ook prikkels voor investeringen in onderzoek en ontwikkeling. Dat leidt tot meer innovatie en technologische vooruitgang. De literatuur over openheid en inkomen laat echter zien dat het decennia duurt voordat alle voordelen van grotere openheid gerealiseerd zijn.

Volgens de CPB schattingen heeft het handelsverhogende effect van de IM voor goederen en diensten het BBP in de EU met ongeveer 3% en in Nederland met ongeveer 6 procent doen toenemen. In een voorzichtiger scenario waarin openheid een kleiner effect heeft op het inkomen zijn deze inkomenseffecten respectievelijk 2 en 4 procent. Voor Nederland is export gecorrigeerd voor wederexport omdat deze veel minder toegevoegde waarde creëert per geëxporteerde euro. Volgens onze schattingen is bijna de helft van de inkomensstename van het huidige niveau van IM beleid gematerialiseerd. Het andere deel zal naar verwachting de komende decennia neerslaan. De processen van reallocatie van productiefactoren, productiviteitsverbeteringen en innovatie die door de IM gestimuleerd worden zijn nog niet afgerond. Uiteindelijk kan de inkomensstename als gevolg van IM bijna 10% in de EU bedragen en in Nederland 17%.

Deze lange-termijneffecten zijn vooral het gevolg van de integratie van goederenmarkten. De integratie van dienstenmarkten draagt veel minder bij aan de inkomensname van de Interne Markt. Daar zijn twee redenen voor. In de eerste plaats is de handelstoename als gevolg van het IM-beleid voor diensten maar ongeveer de helft van die van goederen in de EU. Ten tweede draagt dienstenhandel maar een derde bij aan de openheid van een land vergeleken met goederenhandel. Het gevolg daarvan is dat de integratie van dienstenmarkten maar ongeveer 1% aan de BBP toename in de EU bijdraagt op de lange termijn. Voor Nederland is dat bijna 3% omdat de verhandelbaarheid van diensten naar verhouding groter is.